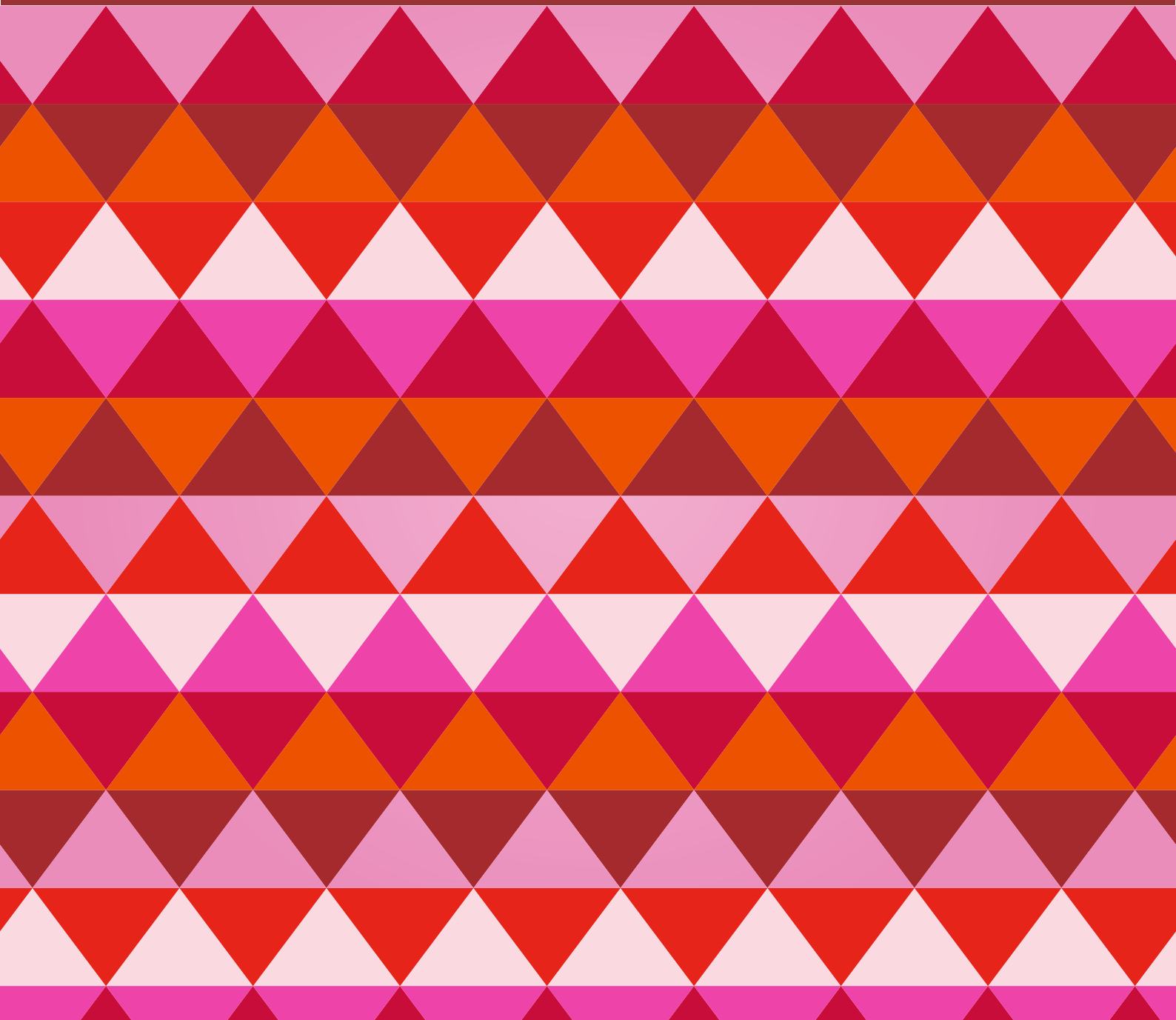




Länsstyrelserna

Dalarna, Norrbotten, Skåne, Stockholm, Västernorrland, Västra Götaland och Östergötland.



Nationella riktlinjer för överförmyndare – legala förmyndares redovisning

Beslutsdatum 2019-04-25
Diarienummer 18647-2018
ISBN 978-91-7281-907-8

Inledning

En av överförmyndarnas viktigaste tillsynsverktyg är granskningen av den redovisning som legala förmyndare ska lämna till överförmyndaren. Det är av stor vikt att granskningen är rättsligt korrekt och så effektiv som möjligt, för att förhindra rättsliga och ekonomiska förluster för barnet.

Ett barns föräldrar är normalt sett även barnets förmyndare. En förälder som är förmyndare är legal förmyndare.

Som utgångspunkt har legala förmyndare en fri förvaltning av sitt barns tillgångar. Under vissa omständigheter kan förvaltningen bli kontrollerad av överförmyndaren och det kan medföra att en förälder ska redovisa sin förvaltning till överförmyndaren.

I dessa riktlinjer är det en förutsättning i de fall som beskrivs att det finns en redovisningsskyldighet.

Syfte

Syftet med dessa vägledande riktlinjer är att uppnå en mer enhetlig tillämpning vid överförmyndarnas granskning av legala förmyndares redovisning.

Riktlinjerna bör tillämpas som utgångspunkt vid överförmyndarnas granskning av redovisningen. Riktlinjerna är inte bindande och heller inte uttömmande.

Definitioner

I riktlinjerna används följande begrepp utifrån nedanstående definitioner.

Överförmyndare

- Överförmyndarnämnd
- Överförmyndare

Förälder

- Legal förmyndare
- En förälder som är förmyndare till sitt omyndiga barn.

Barn

- Omyndig - barn under 18 år.
- Synonymt begrepp är underårig.

Prisbasbelopp

- Gällande prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Förkortningar

- FB – föräldrabalken
- JO – Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen)

Innehållsförteckning

1. Legala förmyndares redovisningsskyldighet	7
1.1. När redovisningsskyldighet uppstår	7
1.2. Redovisningsskyldigheten upphör.....	7
1.2.1. När redovisningsskyldigheten upphör.....	7
1.2.2. Beslut om befrielse.....	8
1.2.3. Beslut att fördela ansvaret för förvaltningen.....	9
1.2.4. Minskning av tillgångarnas storlek	9
1.3. Medel som en förälder inte förvaltar	9
1.3.1. Egen lön m.m.	9
1.3.2. Särskild förvaltning.....	10
2. Krav på legala förmyndares löpande räkenskaper	11
2.1. Allmänt om löpande räkenskaper	11
2.2. Hantering av verifikat.....	11
3. Krav på legala förmyndares redovisning av sin förvaltning	12
3.1. Förteckning.....	12
3.2. Årsräkning	13
3.3. Sluträkning	14
3.4. Förenklad redovisning	14
4. Krav på överförmyndarens granskning av redovisning från förmyndare	16
4.1. Generella krav på granskningen	16
4.2. Kontroll av formell behörighet för myndigheten och granskaren	17
4.3. Överförmyndaren kan begära in information	17
4.4. Kontroll av redovisningshandlingarnas underskrifter och form.....	18
4.4.1. Kontroll av att handlingarna är undertecknade på heder och samvete.....	18
4.4.2. Kontroll av att rätt ställföreträdare skrivit under.....	18
4.4.3. Kontroll av att årsräkningen är ifylld med beständig skrift.....	18
4.5. Kontroll av att föräldern räknat rätt m.m.....	19
4.6. Kontroll av en förälders användning och placering av pengarna	19
4.6.1. Kontroll av hur barnets pengar använts.....	19
4.6.2. Kontroll av tillgångarnas placering.....	20
4.6.3. Kontroll av överförmyndarspärar	20
4.7. Kontroll av att ställföreträdaren inte brutit mot föräldrabalkens regler om samtycke, gåvoförbud m.m.	20
4.7.1. Kontroll av att det finns samtycke till vissa rättshandlingar	20
4.7.2. Gåvoförbudet.....	21
4.7.3. Kontroll av sammanblandning av medel och skuldsättning.....	22
4.8. Överförmyndarens rättelse av siffror m.m.....	22
4.9. Anteckning om resultatet av granskning på handlingen.....	23
4.10. Handläggningstid för granskning	23
4.11. Överlämning av redovisningshandlingar.....	23

5.	Redovisning av dödsbo	24
5.1.	En förälder företräder sitt barn i dödsbo.....	24
5.2.	Redogörelse för skifteshinder.....	24
5.3.	Årsuppgift.....	25
6.	Redovisning av företrädare för dödsboet efter en ställföreträdare	26

1. Legala förmyndares redovisningsskyldighet

1.1. När redovisningsskyldighet uppstår

En förälder blir skyldig att redovisa förvaltningen av sitt barns tillgångar under följande förutsättningar. (Se 13 kap. 2 och 14 §§ FB.)

- När värdet av barnets tillgångar överstiger åtta gånger gällande prisbasbelopp på grund arv, gåva, värdestegring eller annat sätt.
- När barnet har fått tillgångar genom arv, testamente, gåva eller livförsäkring, om det skett med villkor om särskild överförmyndarkontroll.
- När barnet blir ägare till egendom som omfattas av bestämmelserna om samtycke i 13 kap. 10 § FB (fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom).
- Om överförmyndaren enligt 13 kap. 18 § FB har beslutat att förelägga en förälder att redogöra för sin förvaltning utöver vad som följer av 13 kap. 14 och 15 §§ FB.

Tänk på!

- Om barnet fått egendom med villkor om särskild överförmyndarkontroll blir föräldern automatiskt redovisningsskyldig, oavsett vilket värde tillgångarna har. Överförmyndaren kan inte heller besluta om lättnader i skyldigheten avseende sådan egendom.

1.2. Redovisningsskyldigheten upphör

1.2.1. När redovisningsskyldigheten upphör

I följande situationer upphör redovisningsskyldigheten.

- Barnet har fyllt 18 år och förmynderskapet har upphört per automatik.
- Barnet har avlidit och förmynderskapet har upphört per automatik.
- Föräldern har avlidit. (Se mer i avsnitt 6.)
- Tingsrätten har beslutat att föräldern ska ersättas med en förordnad förmyndare.
- Överförmyndaren har beslutat att befria föräldern från skyldigheten att ge in redovisning.
- Överförmyndaren har beslutat att bara en av två föräldrar fortsättningsvis ska redovisa förvaltningen av barnets ekonomi.

- Överförmyndaren har beslutat att redovisningsskyldighet ska upphöra på grund av att storleken på barnets tillgångar har minskat till under fyra prisbasbelopp.
- Om ett villkor om särskild överförmyndarkontroll har återkallats (och barnet i övrigt saknar tillgångar som medför redovisningsskyldighet).

1.2.2. Beslut om befrielse

Överförmyndaren kan besluta att befria en förälder från att ge in årsräkning och sluträkning, om det med hänsyn till föräldrarnas och barnets förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl. Beslutet kan antingen gälla enbart ett visst år eller gälla tills vidare. (Se 13 kap. 16 § FB.)

När överförmyndaren överväger att besluta om befrielse från redovisning är det viktigt att komma ihåg att överförmyndarkontrollen är begränsad till de föräldraförvaltningar som är av större omfattning eller till de fall där kontroll har satts upp som villkor för gåva eller dylikt. Därför bör kravet på redovisning inte efterges slentrianmässigt, utan överförmyndaren ska alltid göra en reell prövning av förhållandena i det enskilda fallet.¹

När det gäller fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom (egendom som omfattas av 13 kap. 10 § FB) kan det finnas skäl att befria från redovisning, t.ex. när barnet eller dennes familj bor i den aktuella fastigheten och den inte lämnar någon avkastning.²

Tänk på!

- Det är inte möjligt att befria en förälder från skyldigheten att ge in en förteckning.

Länsstyrelsens rekommendation

- Ett beslut om befrielse från redovisningsskyldigheten som gäller tills vidare bör regelbundet omprövas av överförmyndaren.
- Överförmyndaren bör upplysa föräldrar som befriats från redovisningsskyldighet att om förutsättningarna förändras måste överförmyndaren informeras.

¹ Prop. 1993/94:251 s. 247.

² Ibid.

1.2.3. Beslut att fördela ansvaret för förvaltningen

Den förälder som är redovisningsskyldig är också den som ska ge in redovisningen och skriva under handlingen på heder och samvete. Om barnet har två föräldrar som är förmyndare måste båda lämna redovisning. Överförmyndaren kan dock besluta att bara en av föräldrarna ska ha uppdraget att förvalta barnets egendom. Ett sådant beslut innebär att det bara är den ena föräldern som fortsättningsvis lämnar årsräkning och sluträkning.³ (Se 12 kap. 12 § FB.)

1.2.4. Minskning av tillgångarnas storlek

Om värdet på barnets tillgångar sjunker och blir lägre än fyra prisbasbelopp så ska överförmyndaren besluta att tillgångarna inte längre ska omfattas av bestämmelserna i 13 kap. 4–7 §§ FB. Föräldrarnas redovisningsskyldighet upphör samtidigt och föräldern blir skyldig att ge in sluträkning enligt 13 kap. 15 § FB. (Se 13 kap. 9 § 1 st. FB.)

Överförmyndaren kan också bestämma att kontrollen enligt 13 kap. 3–8 §§ ska upphöra, om det finns särskilda skäl. I så fall upphör inte redovisningsskyldigheten automatiskt. Det kan dock vara lämpligt att överförmyndaren samtidigt beslutar att befria föräldern från att ge in årsräkning eller att den kan lämnas i förenklad form.⁴ (Se 13 kap. 9 § 3 st. FB.)

1.3. Medel som en förälder inte förvaltar

1.3.1. Egen lön m.m.

En förälder förvaltar som huvudregel all egendom som tillhör barnet, med vissa undantag. (Se 12 kap. 1 § 1 st. och 9 kap. 3 och 4 §§ FB.)

- Egendom som barnet själv råder över, t.ex. egen lön.
- Egendom som barnet fått med villkor att den underårige själv ska få råda över egendomen.

Denna egendom ingår som huvudregel inte i det som en förälder ska redovisa i årsräkningen. Det kan dock vara lämpligt att egendomen redovisas i förteckningen.⁵

Om ett barn som fyllt sexton år har tjänat egna pengar, så förfogar barnet själv över dem och kan själv bestämma hur de ska användas. En förälder kan dock ansöka hos överförmyndaren om samtycke till att pengarna istället ska förvaltas av föräldern, om det behövs för barnets uppfostran eller välfärd. Barnet ska då få möjlighet att yttra sig innan beslutet. (Se 9 kap. 3 § 2 st. FB.)

³ Se Svea hovrätts dom den 17 december 2010 i mål nr ÖÄ6071-10 angående att en medförmyndare kan få i uppdrag att ensam förvalta barnets tillgångar.

⁴ Walin, Vängby, Singer, Jänterä-Jareborg Föräldrabalken (1 jan. 2018, Zeteo), kommentaren till 13 kap. 9 §.

⁵ Prop. 1993/94:251 s. 255.

Överförmyndaren kan också fatta ett sådant beslut när det gäller egendom som barnet fått under villkor att den underårige själv ska få råda över egendomen, om barnet fyllt sexton år. Innan barnet fyllt sexton år är det föräldern som ensam bestämmer om det finns skäl att ta hand om egendomen. (Se 9 kap. 4 § FB.)

1.3.2. Särskild förvaltning

En förälder förvaltar inte tillgångar som barnet har fått genom gåva eller testamente med villkor att egendomen ska stå under förvaltning av någon annan än föräldern, så kallad särskild förvaltning. Det innebär att det är någon annan än föräldern som förvaltar barnets tillgångar. Denna förvaltning står utanför föräldrabalkens kontrollsystem och överförmyndaren har inte tillsyn över den särskilde förvaltarens verksamhet.⁶ (Se 12 kap. 1 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- När en överförmyndare noterat att det finns villkor om särskild förvaltning i testamente eller gåvobrev, och konstaterat att särskild förvaltning ska gälla för egendomen, ska överförmyndaren därefter enbart pröva förälderns begäran om samtycke till själva överlåtelsehandlingen, exempelvis arvskiftet. Överförmyndaren bör på lämpligt vis dokumentera sitt ställningstagande avseende särskild förvaltning i akten, t.ex. i en tjänsteanteckning.

⁶ SOU 1970:67 s. 167 och prop. 1993/94:251 s. 139 f. Läs mer om villkoren för att det ska kunna anses vara särskild förvaltning i Svea hovrätts dom den 15 januari 1990 i mål nr RH 1990:4.

2. Krav på legala förmyndares löpande räkenskaper

2.1. Allmänt om löpande räkenskaper

En förälder är skyldig att föra räkenskaper och göra anteckningar endast om barnets egendom är av en större omfattning och en faktisk förmögenhetsförvaltning utförs. Det ställs således lägre krav på vilka löpande räkenskaper en förälder ska föra, än på en förordnad ställföreträdare. Men om föräldern är redovisningsskyldig gentemot överförmyndaren så krävs som huvudregel att de för löpande räkenskaper, för att kunna fullgöra sin skyldighet. Att föra löpande räkenskaper underlättar också för föräldern.⁷

Tänk på!

- En förälder är skyldig att ge in det som överförmyndaren begär. Det innebär att de verifikationer och annat underlag som en förälder har, på begäran ska lämnas till överförmyndaren. (Se avsnitt 4.3.)

2.2. Hantering av verifikat

Det finns ingen uttrycklig bestämmelse om hur verifikat och andra handlingar som föräldrar har ska hanteras och var de ska förvaras efter att årsräkning lämnats. De bestämmelser som finns avser ställföreträdares skyldighet att hålla handlingar tillgängliga t.ex. vid granskning av en ny ställföreträdare.⁸ (Se 13 kap 21 § och 16 kap. 8 § FB.) Av detta följer att det är föräldern som ska förvara originalverifikat.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör återsända originalverifikat till föräldern efter genomförd granskning av förteckning, årsräkning och sluträkning.

⁷ Prop. 1993/94: 251 s. 213 f.

⁸ NJA II 1924 s. 473.

3. Krav på legala förmyndares redovisning av sin förvaltning

3.1. Förteckning

En förälder ska ge in en förteckning över barnets tillgångar, senast en månad efter att redovisningsskyldigheten inträdde. Förteckningen ska lämnas på heder och samvete. (Se 13 kap. 3 § FB och 2 § förmynderskapsförordningen [1995:379].)

Innehållskrav förteckning (i den mån det förekommer):

- Tillgångar och dess värde
- Skulder
- Pantbrev i fastighet
- Tomträtt
- Egendom som står under särskild förvaltning
- Bestyrkt kopia av bodelnings- eller skifteshandling, testamente eller gåvobrev
- Kopia av bouppteckning

Tillgångarnas värde och skulder ska som huvudregel anges i förteckningen till det värde de hade när de översteg åtta prisbasbelopp eller när gåvan/arvet fullbordades. Aktier och andra värdepapper ska tas upp till marknadsvärdet per samma datum. Fastighet och nyttjanderätt till fast egendom (t.ex. bostadsrätt) ska tas upp till egendomens försäljningsvärde, det vill säga det värde den kan tänkas få vid en försäljning och inte till taxeringsvärdet.⁹

Tänk på!

- Om barnet fått eller köpt fastighet eller nyttjanderätt till fastighet, i enlighet med 13 kap. 10 § FB blir en förälder redovisningsskyldig men är inte skyldig att ge in förteckning. En förteckning behöver enbart lämnas om barnet har tillgångar (inklusive fastigheten) som överstiger åtta prisbasbelopp.
- Om det är möjligt ska en förälder i förteckningen redovisa uppgifter om egendom som står under särskild förvaltning. Den egendomen ska dock inte redovisas i årsräkning och sluträkning. redovisas i årsräkning och sluträkning.

⁹ Prop. 1993/94:251 s. 225.

Länsstyrelsens rekommendation

- Lösöre av större värde, t.ex. fordon och konst, bör redovisas i förteckning, årsräkning och sluträkning.

3.2. Årsräkning

En förälder ska lämna årsräkning före den 1 mars varje år. Föräldern ska då redovisa för den period som denne varit redovisningsskyldig. Årsräkningen ska lämnas på heder och samvete. (Se 13 kap. 14 § FB.)

Innehållskrav årsräkning

- Egendomen och dess värde vid början och slutet av redovisningsperioden.
- Skulder som hänför sig till egendomen vid början och slutet av redovisningsperioden.
- Inkomster av egendomen.
- Utgifter som har betalats med egendomen eller dess avkastning.

Det är inte tillräckligt att en förälder endast anger värdet på egendomen utan även vilken typ av egendom det är och t.ex. hur många aktier barnet äger ska anges. En förälder bör särskilt ange om barnet fått egendomen genom gåva, arv eller dylikt. Överförmyndaren ska också av årsräkningen kunna förstå på vilket sätt barnets egendom har förändrats under perioden. En förälder ska även uppge eventuella skulder som hänför sig till egendomen, t.ex. inteckningsskulder avseende en fastighet.¹⁰

En förälder behöver inte specificera inkomster och utgifter på samma vis som en förordnad ställföreträdare. Föräldern behöver normalt sett bara ange hur stor del av utbetalningarna som har gått åt till barnets uppehälle, utbildning eller nytta i övrigt. En närmare specifikation anses onödig, såvida det inte rör sig om stora belopp.¹¹

Angående vad som inte ingår i det som ska redovisas, se avsnitt 1.3.

Tänk på!

- En förälder behöver endast redovisa den egendom som omfattas av bestämmelserna i 13 kap. 2 och 10 §§ FB. Om redovisningsskyldigheten t.ex. har uppkommit enbart på grund av köp av en fastighet eller en gåva med villkor om särskild överförmyndarkontroll, så är det endast detta som ska redovisas.

¹⁰ Prop. 1993/94:251 s. 245.

¹¹ Ibid.

3.3. Sluträkning

En förälder ska i sluträkningen redovisa för den period som denne varit redovisningsskyldig. Sluträkningen ska lämnas på heder och samvete. (Se 13 kap. 15 § FB.)

Innehållskravet för sluträkningar är detsamma som för årsräkningar (se avsnitt 3.2).

Sluträkning ska lämnas

- När barnet blivit myndigt och förmynderskapet per automatik har upphört.
- Om barnet avlidit och förmynderskapet per automatik har upphört.
- Om föräldern har entledigats som förmyndare. Om endast en av två föräldrar upphört att vara förmyndare, ska sluträkning inte lämnas. Den andra föräldern kvarstår då som ensam förmyndare.¹²
- Om ett villkor enligt 13 kap. 2 § 2 st. FB om särskild överförmyndarkontroll har återkallats.
- Om överförmyndaren enligt 13 kap. 9 § 1 st. FB har beslutat att överförmyndarkontrollen ska upphöra, på grund av att värdet på tillgångarna sjunkit till under fyra prisbasbelopp (se 13 kap. 16 § FB).
- Om en förälder som var ensam förmyndare har avlidit ska dödsboet efter föräldern lämna redovisning. Om det finns en andra förälder som är förmyndare behöver dödsboet inte lämna redovisning. (Se mer i avsnitt 6.)

3.4. Förenklad redovisning

Överförmyndaren kan under vissa omständigheter fatta beslut om förenklad redovisning. (Se 13 kap. 16 § FB.)

Överförmyndaren ska här göra samma överväganden som vid beslut om befrielse från redovisningsskyldigheten. (Se avsnitt 1.2.2.)

Utöver detta kan överförmyndaren fatta ett sådant beslut, oberoende av tillgångarnas omfattning, om tillgångarna på förälderns uppdrag förvaltas av exempelvis en banks notariatavdelning eller ett annat värdepappersinstitut som omfattas av lagen (1991:981) om värdepappersrörelse. Föräldern bör då i sin årsräkning eller sluträkning kunna göra en enkel hänvisning till bankens eller motsvarande förvaltares redovisning.¹³

¹² Prop. 1993/94:251 s. 246.

¹³ Prop. 1993/94:251 s. 247.

Länsstyrelsens rekommendation

- Ett beslut om förenklad redovisning som gäller tills vidare bör regelbundet omprövas av överförmyndaren.

4. Krav på överförmyndarens granskning av redovisning från förmyndare

4.1. Generella krav på granskningen

Överförmyndaren har tillsyn över alla föräldrar med barn som är folkbokförda i kommunen, särskilt de som är underkastade föräldrabalkens regler om kontroll och redovisning. Redovisningen som föräldrar ger in till överförmyndaren är ett av de viktigaste tillsynsverktyg som överförmyndaren har. Det är därför av stor vikt att överförmyndaren noggrant granskar redovisningen och ser till att barnets intressen tillvaratas. Överförmyndaren ska se till att barnets tillgångar i skälig omfattning används för dennes nytta och i övrigt är placerade så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd. (Se 16 kap. 1 § och 3 § 1 st. FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör genomföra granskningen av redovisningarna på ett systematiskt sätt och ha en utarbetad rutin för granskningen.
- Överförmyndaren ska bedöma i vilka ärenden och vilka poster i redovisningen där det finns störst risker för allvarliga ekonomiska skador för barnet om föräldrarnas förvaltning brister. Genom en sådan riskvärdering kan överförmyndaren bedöma behovet av en djupare granskning. Överförmyndaren får på så sätt möjlighet att i ett tidigt skede granska de redovisningar som bedöms ha störst risk och därmed kunna vidta snabba åtgärder om brister upptäcks.
- Några riskfaktorer för överförmyndaren att beakta kan vara:
 - Föräldern har inte redovisat tidigare.
 - Föräldrarnas tidigare redovisning har varit bristfällig.
 - Barnet har en omfattande eller komplicerad ekonomi.
 - Händelser under året som kan föranleda en högre riskbedömning.
- Överförmyndaren kan utöver detta välja att slumpvis granska vissa redovisningar mer ingående ett visst år.

4.2. Kontroll av formell behörighet för myndigheten och granskaren

Innan granskningen av redovisningen påbörjas bör överförmyndaren kontrollera att de är behörig myndighet för det aktuella ärendet. (Se 11 kap. 25 § och 16 kap. 2 § FB.)

Överförmyndaren ska omgående överlämna ärendet till behörig myndighet om barnet är folkbokfört i en annan kommun. (Se 6 § förmynderskapsförordningen.)

Överförmyndaren får delegera uppdraget att besluta om en redovisningshandling ska granskas med eller utan anmärkning till en ledamot, en ersättare eller en tjänsteman på kansliet. (Se 19 kap. 14 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör regelbundet kontrollera barnets folkbokföringsadress för att säkerställa att överförmyndaren är behörig myndighet.
- Det är lämpligt att överförmyndaren informerar föräldern om skyldigheten att lämna uppgifter till överförmyndaren om barnets folkbokföringsadress ändras.

4.3. Överförmyndaren kan begära in information

Överförmyndaren ska granska föräldrars verksamhet med ledning av de förteckningar, årsräkningar, sluträkningar samt andra handlingar och uppgifter angående förvaltningen som har lämnats. Överförmyndaren har rätt att gå igenom de räkenskaper och anteckningar som avses i 12 kap. 5 § FB samt de värdehandlingar som föräldern förvarar med anledning av sitt uppdrag. (Se 16 kap. 3 § FB.)

En förälder är skyldig att ge in det som överförmyndaren begär. Det innebär att de verifikationer och annat underlag som en förälder har, på begäran ska lämnas till överförmyndaren. (Se 12 kap. 9 § FB.)

Även banker och andra institutioner är skyldiga att ge överförmyndaren den information som behövs för att granskningen ska kunna genomföras. Det är överförmyndaren som avgör vilka uppgifter som de önskar att banken ska lämna. Banken ska inte göra någon självständig prövning av vilka uppgifter som ska lämnas ut. Uppgiftsskyldigheten omfattar endast överförmyndarens tillsynsverksamhet.¹⁴ (Se 16 kap. 10 a § FB.)

¹⁴ Prop. 2007/2008:150 s. 70 f.

Tänk på!

- Överförmyndaren kan förelägga vid vite att föräldern ska visa upp dessa handlingar, om innehållet i årsräkningen är bristfälligt.¹⁵ (Se 16 kap. 13 § FB.)

4.4. Kontroll av redovisningshandlingarnas underskrifter och form

4.4.1. Kontroll av att handlingarna är undertecknade på heder och samvete

I föräldrabalken ställs krav på att årsräkningar, sluträkningar och förteckningar ska avges på heder och samvete. Detta innebär att handlingarna antingen måste undertecknas egenhändigt, i original eller signeras med godkänd e-legitimation, t.ex. mobilt BankID.¹⁶ Felaktiga uppgifter i redovisningen kan medföra straffansvar för osann försäkran enligt 15 kap. 10 § brottsbalken.

Ur JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s. 452:

"Kravet på avgivande på heder och samvete är ovillkorligt och årsräkningar, sluträkningar och förteckningar som saknar sådan påskrift får inte godkännas. Utan underskriften är handlingen inte en årsräkning, sluträkning eller förteckning i föräldrabalkens mening. JO anser att det vore lämpligt om straffansvaret enligt 15:10 BrB borde framgå av årsräkningsblanketten."

4.4.2. Kontroll av att rätt ställföreträdare skrivit under

Den förälder som förvaltar sitt barns egendom är också den som ska ge in redovisning och skriva under handlingen på heder och samvete. Om barnets båda föräldrar förvaltar barnets tillgångar måste båda föräldrarna också redovisa förvaltningen. Det sker företrädesvis genom att föräldrarna gemensamt ger in redovisning som båda skriver under på heder och samvete.

4.4.3. Kontroll av att årsräkningen är ifylld med beständig skrift

Årsräkningar, sluträkningar och förteckningar måste i sin helhet vara ifyllda med beständig skrift (inte blyerts eller liknande) av föräldern. Detta är viktigt bland annat för att innehållet och namnteckningen inte ska gå att förvanska.¹⁷

¹⁵ Prop. 1993/94:251 s. 245.

¹⁶ Protokoll från JO:s inspektion med dnr 7221-2016.

¹⁷ JO:s beslut med dnr 3244-2002.

4.5. Kontroll av att föräldern räknat rätt m.m.

En förälder ska skriva in siffror i redovisningen som stämmer överens med underlaget. I en årsräkning måste de utgifter och inkomster som barnet haft under året stämma med det som finns kvar på barnets konto i början och slutet av året.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör kontrollera att en förälder skrivit rätt siffror utifrån det underlag som lämnats in, och att sammanräkningen av siffrorna stämmer. Om föräldern skrivit fel siffror kan det tyda på att något är fel i redovisningen i stort.
- Överförmyndaren bör ha som utgångspunkt att en differens kan vara ett tecken på fel i redovisningen i stort och bör därför alltid utreda den. Överförmyndaren får bedöma i varje enskilt fall hur omfattande en sådan utredning ska vara och vilka åtgärder som behöver vidtas.

4.6. Kontroll av en förälders användning och placering av pengarna

4.6.1. Kontroll av hur barnets pengar använts

Barns tillgångar ska användas till barnets uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. Barnets ålder, föräldrarnas villkor och andra individuella förhållanden måste beaktas vid bedömningen. Det är inte uteslutet att pengar får användas till inköp av något som kommer även familjen i övrigt till godo. Här kan undantagsvis inköp av t.ex. en bil eller ett fritidshus komma i fråga. Men barnets intresse måste vara huvudsaken, övriga familjens nytta får endast vara en bieffekt.¹⁸ (Se 12 kap. 4 § och 16 kap. 1 § FB.)

Utgångspunkten för överförmyndarens bedömning är att föräldrar är underhållsskyldiga gentemot barnet. Att tillgångarna ska användas till barnets uppehälle och nytta innebär därför att en förälder inte fritt kan använda barnets medel för att betala barnets del av hushållsutgifterna. Det måste alltid stå klart att det är barnets intresse som står i förgrunden.¹⁹

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndarens bör i sin slutliga helhetsbedömning av redovisningen, bedöma om ställföreträdaren lever upp till kraven på förvaltningen, i enlighet med 12 kap. 4 § och 16 kap. 1 § FB. Det bör således tas med vid bedömningen om redovisningen ska granskas med eller utan anmärkning.

¹⁸ Prop. 1993/94:251 s. 212 f.

¹⁹ Hovrätten för Övre Norrlands dom den 11 september 2013 i mål nr B 208-13.

4.6.2. Kontroll av tillgångarnas placering

En förälder ska i första hand använda barnets tillgångar till barnets uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. Det är enbart de tillgångar som inte behövs för de ändamålen som ska placeras tryggt och med skäligen avkastning.²⁰

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör vid granskningen av förteckningen kontrollera att barnets tillgångar är placerade på ett tryggt vis. Det är dock i huvudsak föräldrarnas uppgift att bedöma vad som är mest lämpligt.

4.6.3. Kontroll av överförmyndarspärar

Ett barn kan ha pengar som har satts in på konto eller annan placering med uppgift om att de inte får tas ut utan överförmyndarens samtycke, så kallad överförmyndarspär. Det innebär att det krävs samtycke från överförmyndaren om föräldern vill göra ett uttag. Vid granskningen av förteckningen bör det framgå av underlaget från banken att alla konton och motsvarande, som ska ha det, har överförmyndarspär.²¹ (Se 13 kap. 8 § och 16 kap. 11 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Vid granskningen av förteckningen bör överförmyndaren kontrollera att det framgår av underlaget från banken att de konton som ska ha överförmyndarspär också har det. Om detta även ska kontrolleras vid granskningen av varje årsräkning och sluträkning, får bedömas i varje enskilt fall.

4.7. Kontroll av att ställföreträdaren inte brutit mot föräldrabalkens regler om samtycke, gåvoförbud m.m.

4.7.1. Kontroll av att det finns samtycke till vissa rättshandlingar

En förälder får inte utföra vissa rättshandlingar utan att överförmyndaren också samtycker. Det gäller bl.a.

- Ta ut pengar från ett överförmyndarspärat konto utan samtycke. (Se 13 kap. 8 § FB.)
- Godkänna ett arvskifte där barnet har del. (Se 15 kap. 3 § FB.)

²⁰ Prop. 1993/94: 251 s. 21. Se även Hovrätten Västra Sveriges dom 6 november 2008 i mål nr 1125-08.

²¹ JO:s beslut med dnr 5478-2010.

- Godkänna ett köpekontrakt avseende köp eller försäljning av fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom (t.ex. bostadsrätt). (Se 13 kap. 10 § FB.)
- Köp av visst sorts värdepapper (endast vid kontrollerad förvaltning). (Se 13 kap. 5 och 6 §§ FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör alltid kontrollera om föräldern redovisat inkomster eller utgifter som tyder på att en rättshandling som kräver överförmyndarens samtycke har vidtagits utan att överförmyndaren har samtyckt.
- Överförmyndaren kan samtycka till en sådan rättshandling i efterhand, om överförmyndaren bedömer att det är lämpligt.

4.7.2. Gåvoförbudet

Personliga presenter

Som huvudregel är det förbjudet att ge bort barnets egendom. Undantaget är om det rör sig om personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till huvudmannens ekonomiska förhållanden. Om en förälder har gett en otillåten gåva är den inte gällande mot barnet och den bortgivna egendomen kan krävas åter.²² (Se 13 kap. 11 § 1 st. FB.)

Understöd

En förälder kan, om överförmyndaren samtycker till det, bedöma att det finns anhöriga eller andra närstående till barnet som behöver understöd åt anhöriga. Sådant understöd får dock bara tas av barnets inkomster. (Se 13 kap. 11 § 2 st. FB.)

Överförmyndaren bör se till att samtycket återkallas om barnets förhållanden ändras. Om understöd betalats ut utan överförmyndarens samtycke, får pengarna krävas åter.²³

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör alltid kontrollera att inga otillåtna gåvor skett under redovisningsperioden.
- Överförmyndaren bör vara mycket restriktiv vid bedömningen av om en gåva är acceptabel.

²² NJA II 1924 s. 434 och Walin, Vängby, Singer, Jänterä-Jareborg Föräldrabalken (1 jan. 2018, Zeteo), kommentaren till 13 kap. 12 §.

²³ NJA II 1924 s. 434.

4.7.3. Kontroll av sammanblandning av medel och skuldsättning

En förälder ska se till att barnets egendom inte sammanblandas med sin egendom. Det innebär t.ex. att alla bankkonton ska vara i barnets namn.

En förälder bör inte heller betala utgifter med sina egna pengar och sedan ta ut pengar från barnets konto och sätta in på sitt eget konto eftersom det kan innebära en otillåten skuldsättning av barnet.²⁴ (Se 13 kap. 12 § FB.)

4.8. Överförmyndarens rättelse av siffror m.m.

En förälder skriver under på heder och samvete att dennes redovisning är korrekt. Kravet på underskrift är kopplat till föräldrarnas straff- och skadeståndsansvar och det är därför viktigt att det står klart vad föräldern har redovisat. Det måste också vara tydligt vad överförmyndaren har ändrat och att ändringarna inte är för omfattande.²⁵

Länsstyrelsens rekommendation

- En förälder upprättar redovisningshandlingen på heder och samvete. Vid granskningen bör överförmyndaren därför inte göra alltför omfattande korrigeringar av redovisningen.
- I första hand bör överförmyndaren begära att föräldern ger in korrigeringar. Om redovisningen ändå brister bör överförmyndaren överväga att granska den med anmärkning. Om en förälder inte klarar av att upprätta årsräkningen kan det även finnas anledning för överförmyndaren att överväga andra åtgärder, t.ex. pröva frågan om det behövs en medförmyndare som sköter förvaltningen ensam eller tillsammans med föräldern.
- Om överförmyndaren gör korrigeringar i redovisningen bör det framgå tydligt av noteringen vad det är överförmyndaren har ändrat.

²⁴ Ibid s. 405.

²⁵ Ur JO:s beslut med dnr 5955-2009: "Rättelser av förteckningar och årsräkningar görs i sådan utsträckning att det kan vara svårt att se vilken som är överförmyndarens respektive ställföreträdarens uppfattning. Detta kan medföra att det inte alltid står helt klart vilket belopp ställföreträdaren tar ansvar för. Även om det av handlingarna framgår att ett visst belopp ska föras in i årsräkningen måste överförmyndaren se till att ställföreträdarens underskrift omfattar "rätt" belopp. Om för stora ändringar görs utan medverkan av ställföreträdaren är det risk att straff- och skadeståndsansvaret urholkas. Det är i dessa fall bättre att ställföreträdaren ombeds att ge in en skriftlig komplettering."

4.9. Anteckning om resultatet av granskning på handlingen

Överförmyndaren ska anteckna resultatet av sin granskning på redovisningshandlingen. Av anteckningen ska det framgå om den föranlett någon anmärkning.²⁶ Det ska även framgå vem som fattat beslutet och när granskningen ägt rum. (Se 16 kap. 4 och 13 §§ FB.)

Om överförmyndaren finner anledning att rikta anmärkning mot förvaltningen ska föräldern ges tillfälle att yttra sig. En anteckning om anmärkningen ska göras på den granskade handlingen. Överförmyndaren ska även genast pröva om beslut enligt någon bestämmelse i 13 kap. FB behöver meddelas, om föräldern bör entledigas eller någon annan åtgärd vidtas. (Se 16 kap. 5 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Av anteckningen på redovisningshandlingen bör det framgå om redovisningen är granskad med anmärkning eller om den är granskad utan anmärkning.

4.10. Handläggningstid för granskning

Överförmyndaren ska se till att granskningen av redovisningshandlingarna sker så snabbt och enkelt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (se 9 § förvaltningslagen [2017:900]). En snabb handläggning hos överförmyndaren är av rättssäkerhetsskäl viktig för den enskilde som annars kan riskera att dennes personliga eller ekonomiska förhållanden försämrats. Handläggningstiden för granskningen bör inte överstiga sju månader.²⁷

4.11. Överlämning av redovisningshandlingar

När överförmyndaren har granskat en sluträkning ska samtliga förteckningar, årsräkningar och handlingar enligt 15 kap. 3 och 8 §§ FB som förvaras hos överförmyndaren lämnas över till behörig mottagare (en ny förmyndare, ett myndigt barn eller dödsboet), oavsett antal och ålder.²⁸ (Se 16 kap. 8 § FB.) Överlämningen ska dokumenteras i akten, eftersom en eventuell talan om ersättning för skada ska väckas inom tre år från det att handlingarna har lämnats. (Se 12 kap. 15 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör på lämpligt vis dokumentera i akten att behörig mottagare tagit emot redovisningshandlingarna. Det bör även framgå när mottagandet skedde.

²⁶ Prop. 1993/94:251 s. 281.

²⁷ JO:s beslut med dnr 5172-2008.

²⁸ NJA II 1924, s. 468.

5. Redovisning av dödsbo

5.1. En förälder företräder sitt barn i dödsbo

Om ett barn är delägare i ett dödsbo så är det förälderns uppgift att företräda barnet i boet. Så länge dödsboet inte är skiftat så är det bestämmelserna i 15 kap. FB som ska tillämpas. I dessa fall är således 13 kap. FB inte omedelbart tillämplig på dödsboets tillgångar. (Se 15 kap. 1 § 1 st. FB.)

Om barnet är ensam delägare i dödsboet eller om samtliga delägare har samma ställföreträdare (t.ex. syskon) och dödsboet förvaltas av föräldern så gäller istället bestämmelserna i 13 kap. FB. Om dödsboet ska förvaltas av föräldern så är normalt sett barnet (och eventuella syskon) de enda delägarna i boet. (Se 15 kap. 1 § 3 st. FB.)

Tänk på!

- Om en förälder skriver under ett arvskifte för sitt barns räkning ska överförmyndaren besluta om samtycke till fördelningen.
- Om en förälder har del i samma dödsbo som barnet måste överförmyndaren utse en god man enligt 11 kap. 2 § FB för att företräda barnet i dödsboet.

5.2. Redogörelse för skifteshinder

Om ett dödsbo inte har skiftats inom sex månader från det datum som bouppteckningen förrättades och har avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo inte heller ingåtts, ska föräldern lämna en redogörelse till överförmyndaren om anledningen till att dödsboet inte har skiftats, så kallat skifteshinder. (Se 15 kap. 3 § FB.)

En sådan redogörelse ska därefter och till dess att dödsboet har skiftats eller ett avtal om sammanlevnad i oskiftat bo ingåtts lämnas var sjätte månad, om inte överförmyndaren bestämmer någon annan tid.

I bestämmelsen ställs inte något krav på att handlingen ska vara lämnad på heder och samvete.

Tänk på!

- Om redogörelse för skifteshinder inte lämnas i tid har överförmyndaren möjlighet att kräva in den genom att förelägga vid vite (se 16 kap. 13 § FB).

5.3. Årsuppgift

Om ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo (vilket kräver överförmyndarens samtycke enligt 15 kap. 7 § FB) ingås ska en förälder före den 1 mars varje år inge en årsuppgift till överförmyndaren, om inte överförmyndaren bestämt en ny tid.

Årsuppgiften ska innehålla en redogörelse för förvaltningen av boet under föregående år och ska innehålla uppgifter om boets behållna inkomst och dess tillgångar och skulder vid årets slut. I bestämmelsen ställs inte något krav på att ingående tillgångar och skulder ska redovisas i årsuppgiften.

I bestämmelsen ställs inte något krav på att handlingen ska vara lämnad på heder och samvete. (Se 15 kap. 8 § FB.)

Tänk på!

- Om årsuppgift inte lämnas i tid har överförmyndaren möjlighet att kräva in den genom att förelägga vid vite (se 16 kap. 13 § FB).

6. Redovisning av företrädare för dödsboet efter en ställföreträdare

Om en förälder avlider blir dennes dödsbo skyldiga att ge in eventuell kvarvarande årsräkning. De blir även skyldiga att ge in sluträkning inom en månad från dagen då föräldern avled.

Det är samma regler som gäller för att lämna årsräkning och sluträkning som för föräldern. Se avsnitt 3.2 och 3.3.

Tänk på!

- Om det finns en förälder till som är barnets förmyndare behöver inte dödsboet ge in års- eller sluträkning. Då fortsätter istället kvarvarande förälder att ge in redovisning.
- Det finns ingen möjlighet att befria dödsboet efter en förälder från skyldigheten att ge in årsräkning och sluträkning.

